

Покроєва Любов Денисівна

РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто завдання та шляхи модернізації системи післядипломної педагогічної освіти, зокрема, актуалізується необхідність створення розвивального середовища в системі підвищення кваліфікації як стимулюючого фактора безперервної освіти педагогів.

Ключові слова: безперервна освіта, фахова майстерність, професійні компетентності, розвивальне середовище, міжкурсний, міжатестаційний період.

Покроева Любовь Денисовна

РАЗВИВАЮЩАЯ СРЕДА КАК УСЛОВИЕ НЕПРЕРЫВНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье рассмотрены задачи и пути модернизации системы последипломного педагогического образования, в частности, актуализируется необходимость создания развивающей среды в системе повышения квалификации как стимулирующего фактора непрерывного образования педагогов.

Ключевые слова: непрерывное образование, профессиональное мастерство, профессиональные компетентности, развивающая среда, межкурсовой, межаттестационный период.

Pokroyeva Love Denisovna

TRAINING ENVIRONMENT AS A CONDITION CONTINUITY OF TEACHER EDUCATION

Annotation. In this article the tasks and ways of postgraduate pedagogical education system's modernization, are singled out, particularly, the necessity of developmental environment in teacher training's creation as a factor of stimulating the postgraduate education is actualized.

Key words: postgraduate education, professional skills, professional competence, developing environment, intercourse, intercertificate period.

Постановка проблеми

Реформування освіти в Україні вийшло на новий етап. Зміна парадигми сучасної освіти потребує структурних, змістових і функціональних змін у всіх її ланках, зокрема, в післядипломній.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Проблему професійної компетентності викладача, який працює з дорослою аудиторією та набуття ним андрагогічної компетентності, розглядали в працях науковці: А. Вербицький, М. Громкова, І. Ісаєв, Н. Протасова, Т. Царегородцева та ін., а також у спеціальних дослідженнях психологів та педагогів проблеми освіти дорослих розглядали Б. Ананьєв, С. Вершловський, С. Змеєв, Л. Лесохіна, М. Махлін, Н. Морєва, Е. Нікітін, Г. Шадріна та ін. Ця проблема також знайшла відображення у дослідженнях щодо професійної підготовки та підвищення

кваліфікації в системі безперервної освіти (науковці – А. Зубко, Н. Клокар, Н. Кузьміна, В. Олійник, Т. Сорочан, Т. Шамова та ін.). Певні надбання щодо формування педагогічної майстерності вчителя, викладача містяться у працях Ш. Амонашвілі, З. Єсарева, І. Зязюна, Н. Кузьміної, О. Щербакова.

Всебічно аналізуються у працях вітчизняних авторів: В. Астахової, М. Головатого, В. Лугового, М. Лукашевича, В. Солодкова, О. Якуби та ін. проблеми самоосвіти як організаційної структури, складової інституту освіти дорослих. Зазначається, що показником найвищих досягнень у фаховій діяльності є прагнення і здатність до інноваційної діяльності, поява потреби в безперервній освіті. Настав час, коли немає потреби переконувати освітянську спільноту у важливості безперервної освіти. Взагалі, освіта дорослих через орієнтацію на європейську модель освіти поступово набуває статусу універсальної світової системи підготовки фахівців, які відповідають вимогам сучасного світу.

Як зазначає Л. Пуховська, «...успіхів у справі інтеграції в освіті в європейських країнах було досягнуто завдяки ентузіазму й енергії вчителів, викладачів педагогічних навчальних закладів та закладів післядипломної педагогічної освіти» [7].

В Україні роль аттрактора в системі безперервної освіти педагогів узяли на себе заклади післядипломної педагогічної освіти, що за 75-річний шлях розвитку створили і постійно вдосконалюють і модернізують систему післядипломної педагогічної освіти відповідно до вимог суспільства, державних стратегій реформування й розвитку освіти. Важливою складовою післядипломної освіти є підвищення кваліфікації, що передбачає вдосконалення професійної діяльності. Під поняттям «підвищення кваліфікації» уже недостатньо вважати лише здобуття додаткових знань з базового фаху. Будь-який обсяг знань може залишитися мертвим вантажем, а то й просто застаріти, якщо не навчити педагога користуватися цими знаннями і самому їх нарощувати. Післядипломна освіта в сучасних умовах модернізації освіти має перетворитися на гнучку підсистему безперервної освіти, що оперативно реагує на вимоги й запити суспільства, постійно забезпечує зростання фахової компетентності педагогів, здобуття додаткових знань із базового фаху й удосконалення фахових умінь на підставі осмислення власної діяльності та співвіднесення її результатів із запитами сучасного соціуму.

До того ж зазначаємо, що система післядипломної педагогічної освіти за сучасних викликів розвитку суспільства недостатньо забезпечує надання педагогам якісних освітніх послуг. Це обумовлено низкою протиріч, а саме:

- між нагальною потребою в самоосвітній діяльності щодо оновлення та набуття професійних компетентностей і відсутністю у більшості педагогічних працівників позитивної мотивації до безперервної педагогічної освіти;
- між необхідністю постійного підвищення фахового рівня педагогічних працівників та дискретним характером їх навчальної діяльності в міжкурсовий (міжтестастійний) період;
- між незадоволеністю педагогічних працівників змістом і формами підвищення кваліфікації та недостатністю організаційних умов, відсутністю можливостей для вибору і забезпечення їх фахових потреб та інтересів.

Серед факторів, що ускладнюють процес модернізації системи післядипломної педагогічної освіти, є такі: по-перше, за нинішнього в Україні порядку атестації педагогічних працівників обов'язково має передувати підвищення кваліфікації з видачею документа встановленого зразка, що здебільшого детермінує мотиваційні установки педагогів на навчання на курсах підвищення кваліфікації в закладах післядипломної педагогічної освіти не рідше ніж один раз на п'ять років; по-друге, частина педагогів, хоч і продовжує роботу над підвищенням професійної майстерності в міжкурсовий (міжатестаційний) період, але безсистемно, що не сприяє якісній самоосвіті, набуттю нових професійних компетентностей; по-третє, традиційні форми підвищення фахової майстерності та професійної компетентності педагогів не дають їм можливості набувати нових фахових компетентностей на такому рівні, який би забезпечував сучасні вимоги до змісту і форм навчання.

Отже, перед сучасною системою післядипломної освіти виникла необхідність у розробці та експериментальній апробації нових форм дидактичної взаємодії, що відбувається не один раз на п'ять років, а триває безперервно і ґрунтується на усвідомленні значущості процесу самостійного і цілеспрямованого здобуття потрібної інформації. Для цього необхідно проаналізувати, розробити та запровадити умови, за яких відбувається активізація мотиваційних, інтелектуальних, вольових зусиль педагогів, що спрямовані на залучення їх у систему безперервного професійного самовдосконалення й саморозвитку.

Мета статті: обґрунтувати одну з умов безперервності освіти педагогів – створення розвивального середовища в системі підвищення кваліфікації.

Виклад основного матеріалу

Дослідження довели, що мотивація педагогів на постійне навчання та самоосвіту залишається низькою: тільки до 10% надають значення самоосвіті, вдаються до експериментування; близько 12% намагаються творчо використовувати розрізнені рекомендації, що друкуються у фахових журналах; а понад 70% продовжують орієнтуватися переважно на вже засвоєні алгоритми проведення уроків. За таких умов переважна більшість учителів потребує допомоги в організації системи роботи, спрямованої на формування мотивації до безперервної післядипломної освіти, стимулювання процесу самоосвіти педагогічних працівників, спрямованого на підвищення фахового рівня в міжатестаційний період. Тільки одні традиційні курси підвищення кваліфікації неспроможні дати високі результати без подальшої самоосвітньої діяльності вчителів. Необхідно створити такі умови, за яких педагоги отримають бажання, мотивацію й можливості для власної системної діяльності щодо безперервного професійного розвитку.

Поняття «розвиток» за словниками трактується як досягнення певного рівня освіченості, культурності, розумової, духовної зрілості [2], як перехід від одного якісного стану до іншого [3]. Середовище – соціально-побутові умови (обставини, оточення), в яких протікає життя людини.

Отже, щоб забезпечити розвиток педагога як особистості і професіонала, його навколо нього треба створити або помістити його у розвивальне середовище,

що орієнтувало б педагога на розвиток власного фізичного, пізнавального і морально-духовного потенціалу протягом усієї професійної діяльності. В Україні переважна більшість педагогічних працівників дошкільних, загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів зорієнтована на підвищення професійних компетентностей у регіональних закладах післядипломної педагогічної освіти.

Значення післядипломної освіти постійно зростає, що обумовлено вимогами економічних перетворень у нашій країні. Крім того, як доводять наукові дослідження, молодий фахівець після закінчення ВНЗ не має адекватних до вимог ринку праці компетенцій, що пояснюється, по-перше, недостатньою ефективністю методик освоєння навчальних дисциплін у ВНЗ; по-друге, недоліком підручникотворення; по-третє, недостатньою підготовленістю до практичної діяльності [1]. Діяльність обласних закладів післядипломної педагогічної освіти в Україні здійснюється у двох напрямках:

1) спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки педагогічних працівників шляхом поглиблення, розширення і оновлення їх професійних знань, умінь і навичок; 2) науковий і методичний супровід розвитку дошкільної, загальної середньої, позашкільної системи освіти регіону.

Більшість із інститутів післядипломної педагогічної освіти за останні десять років перетворилися на вищі навчальні заклади, що мають потужний науковий потенціал для проведення наукових досліджень, розробки і впровадження інноваційних педагогічних технологій у практику роботи навчальних закладів. Окрім того, за нормативними документами обласні заклади післядипломної педагогічної освіти забезпечують координацію діяльності, надання науково-методичної та практичної допомоги районним (міським) методичним службам регіону, є провідниками (модераторами) реформуючих процесів, що започатковуються Міністерством освіти і науки України. Побудова гнучкої та динамічної системи формування професійної компетентності (кваліфікації) педагогічних працівників протягом не тільки курсового навчання, а й системної навчальної праці в міжкурсовий (міжкатестаційний) період, створення спеціальних умов для залучення педагогічних працівників до безперервної післядипломної освіти стало основною метою діяльності обласних закладів післядипломної педагогічної освіти.

Реалізації цієї мети слугують такі завдання: створити оптимальні умови для реалізації одного з основних принципів післядипломної освіти – безперервності освіти, самоосвіти протягом усієї педагогічної діяльності, усього життя; формувати мотивацію педагогічних працівників до самостійного вибору форм і змісту підвищення кваліфікації впродовж усього міжкатестаційного періоду; оновити навчальні програми курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників усіх категорій; урізноманітнити можливості для побудови індивідуальних освітніх траєкторій педагогічних працівників відповідно до їх фахових уподобань і рівня професійної підготовки через запровадження системи спецкурсів за вибором.

Разом із тим, розв'язання цих завдань потребує певної модернізації системи післядипломної педагогічної освіти. Нині, враховуючи соціальне замовлення на високо кваліфікованого педагога, предметом уваги організаторів і науково-педагогічних працівників закладів післядипломної педагогічної освіти мають

стати умови для забезпечення цілісного, безперервного, самокерованого, розвивального процесу підвищення кваліфікації вихователів, учителів, керівників протягом усього терміну їх педагогічної праці. Для зручності цей період слід структурувати, а за структурну одиницю обрати кожний рік міжатестаційного періоду на відміну від звичного нормативно затвердженого терміну для підвищення кваліфікації один раз на п'ять років.

Наші теоретичні та практичні дослідження дали змогу визначити, що для переходу до безперервного розвивального процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників необхідно здійснити організаційні та змістові зміни в системі післядипломного навчання педагогів, що спрямовані на створення розвивального середовища, а саме:

- забезпечити диверсифікацію організаційних форм і термінів підвищення кваліфікації; значне місце надати дистанційному навчанню;
- постійно модернізувати та оновлювати навчальні програми, навчально-тематичні плани з підвищення кваліфікації (кожні 1–2 роки);
- урізноманітити варіативну складову навчальних планів і програм курсів підвищення кваліфікації;
- надати можливість педагогічним працівникам вибору змісту і форм навчання; крім традиційних курсів підвищення кваліфікації за фахом, пропонувати бінарні, спеціальні, тематичні, поглиблені курси і спецкурси;
- використовувати засоби стимулювання безперервного навчання та формування відповідних мотивацій (індивідуальний навчальний план, залікова книжка тощо);
- запровадити різні форми оцінювання й моніторингу успішності навчання педагогів.

Одна з основних проблем – самоорганізація як уміння, психологічна якість особистості, що має латентні форми. Наш пошук у цьому напрямі допоміг зрозуміти, що необхідно шукати стимулятори для самостійної організації навчання педагогів. Практичні дії за експериментальним проектом щодо впровадження кредитно-модульної форми навчання педагогічних працівників у Харківській академії неперервної освіти, що реалізовувався протягом 2008–2013 рр., допомогли визначити необхідність залікової книжки як упорядника і показника успішності самоосвітньої діяльності педагогів. Також ми переконалися в доцільності запровадження в системі післядипломної освіти оцінювання навчальної успішності педагогів. Головна мета введення оцінювання – сприяти підвищенню мотивації для системного підвищення професійної компетентності в міжатестаційний період, формування бажання досягти успіхів у розширенні професійних знань, набутті нових компетентностей.

Слід також врахувати, що регіональний заклад післядипломної педагогічної освіти системно взаємодіє з різними категоріями працівників освіти регіону, і саме тому постійно здійснює моніторинг якості кадрового забезпечення, виявляє та досліджує проблеми, чинники, що впливають на потенціал самовдосконалення освітян регіону, зокрема, забезпечує педагогів оперативною інформацією, поширює ефективний педагогічний досвід, надає науково-методичну допомогу в різних формах. Незаперечними є можливості саме цих закладів щодо науково-

методичного забезпечення навчально-виховного процесу, науково-організаційного і психолого-педагогічного супроводу інноваційної діяльності в дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах.

Висновки

Створення розвивального середовища в системі підвищення кваліфікації сприятиме забезпеченню можливостей для самостійного вибору індивідуальної освітньої траєкторії в системі післядипломного навчання педагогічних працівників відповідно до їх фахових зацікавлень та рівня професійної підготовки; організації системної самоосвіти протягом усього міжтестастаційного періоду, активізації самоосвітньої діяльності; формуванню мотивації педагогічних працівників до безперервного фахового вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Зіньковський Ю. Постійне навчання – сенс парадигми сучасної педагогіки / Ю. Зіньковський // Післядипломна освіта в Україні.– 2013.–№2 (23).– С. 9–12.
2. Куньч З. Й. Універсальний словник української мови / З. Й. Куньч. – Тернопіль: Навч. кн. – Богдан, 2005. – 848 с.
3. Універсальний словник української лексики. Синоніми, антоніми, омоніми / укл.: Л. І. Нечволод, В. І. Бездітко, В. В. Паращич –Х.: Торсінг плюс, 2009. – 768 с.
4. Покроєва Л. Д. Модель організації самоосвітньої діяльності педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти / Л. Д. Покроєва // Нова педагогічна думка: наук.-метод. журн. – Рівне, 2014.– №2 (78). – С. 17–20.
5. Покроєва Л. Д. Шляхи підвищення якості післядипломної педагогічної освіти / Л. Д. Покроєва // Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Суми.: Сумс. ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. – Ч. 3. – С. 290–295.
6. Покроєва Л. Д. Інноваційні підходи в підвищенні професійної компетентності сучасного вчителя. / Л. Д. Покроєва // Імідж сучасного педагога: наук.-практ. освіт.-попул. часопис. – Полтава, 2008. – № 7–8. – С. 41–43.
7. Пуховська Л. П. Педагогічна освіта в європейському освітньому просторі: шляхи і бездоріжжя / Л. П. Пуховська // Післядипломна освіта в Україні. – 2013. – №2 (23). – С. 17-20.